

Duitslands eerste econoom: Hans-Werner Sinn

‘De euro drijft dit continent uit mekaar. Dat kan zeer gevaarlijk worden’

31 januari 2015 | [Ruud Goossens](#)

Hij is de invloedrijkste econoom van Duitsland. En hij vindt dat de Grieken best terugkeren naar de drachme. Emoties, daar doet Hans-Werner Sinn niet aan. ‘Ik hou me bezig met feiten. Veertig procent van de Europeanen die de andere zestig procent onderhoudt? Onmogelijk.’

'Ik heb nooit gezegd dat Grieken luiëken zijn, of dat kapitalisten egoïsten zijn. Ik kijk niet naar dit soort problemen via begrippen als schuld of verantwoordelijkheid'
Photo News

'Wisten jullie dat de Grieken zelfs in de landbouwsector meer invoeren dan dat ze uitvoeren? Dat ze hun tomaten kopen in Nederland en hun olijfolie in Duitsland?' Hans-Werner Sinn (66) laat een kleine pauze vallen en kijkt de zaal vol Nederlanders rond. Hij is uitgenodigd door de Universiteit van Amsterdam voor een lezing over zijn boek *The Euro Trap*. 'Nederlandse tomaten in Griekenland? Daaraan zie je toch hoe groot de problemen zijn?'

Sinn is een begrip in Duitsland. Hij leidt het prestigieuze ifo Institut für Wirtschaftsforschung in München. Vorig jaar voerde hij de lijst van invloedrijkste Duitse economen aan die de *Frankfurter Allgemeine* had opgesteld. Zijn woordvoerder zegt dat Sinn drukke dagen achter de rug heeft. 'Als de Europese Centrale Bank een belangrijke beslissing neemt, weten we dat we meteen moeten reageren. Vorige week donderdag, na de persconferentie van Mario Draghi, heeft Herr Sinn in twee uur tijd vier tv-interviews gegeven.'

De afgelopen jaren was de professor bijzonder scherp voor de reddingsoperaties om de eurocrisis te bezweren. Maar leidt u daar vooral niet uit af dat hij op de lijn van Paul De Grauwe, ónze bekendste eurocriticus, zou zitten. Terwijl De Grauwe vindt dat de Europese leiders de economie hebben doodgeknepen met hun austeriteitsbeleid, vindt de Duitser dat het begrotingsbeleid in Europa nog altijd te soft is. In vergelijking met Sinn lijkt de gevreesde Duitse minister van Financiën Wolfgang Schäuble een watje.

Sinn verschijnt in driedelig maatpak, *every inch a German*. Hij zegt dat de verkiezingszege van Syriza in Griekenland hem niet verrast heeft. De radicaal-linkse partij van Alexis Tsipras won de verkiezingen met twee vergaande beloftes: een einde aan de besparingen en een schuldverlichting voor zijn land. 'Ik begrijp dat de Grieken de laatste jaren compleet gefrustreerd zijn geraakt', zegt Sinn. 'Als er maar iets verandert, zo kijken ze er nu tegenaan. En dus hebben ze op Syriza gestemd. Over de oplossingen verschil ik van mening met Tsipras, maar hij heeft wel volkomen gelijk als hij zegt dat Europa foute keuzes heeft gemaakt voor zijn land. Het is daar een echt zootje geworden.'

Wat had men dan wel moeten doen?

'Toen de crisis in het voorjaar van 2010 uitbrak, had Griekenland de euro beter vaarwel gezegd. We hadden ons moeten houden aan artikel 125 van het Verdrag van Maastricht. Dat verbiedt landen van de Europese Unie om de schulden over te nemen van een land dat in de problemen zit. Griekenland was toen failliet. Men had de crediteurs hun verlies moeten laten pakken.'

'Alleen durfden de Europese beleidsmakers die optie niet te kiezen. Ze vreesden de reactie van de financiële markten. Ze begonnen geld te storten in het land – anders sociale rampen zouden volgen. Maar wat heeft het allemaal opgeleverd? De werkloosheid in Griekenland is nu dubbel zo hoog als in het voorjaar van 2010: ze steeg van 12 naar 26 procent.'

'Ik begrijp dus erg goed dat de Grieken deze heilloze weg beu zijn. En ik beschuldig de Europese leiders ervan dat ze een hele generatie jongeren aan het opofferen zijn. Meer dan de helft is werkloos.'

Volgens de Europese Commissie was Griekenland er langzaam weer aan het bovenop raken: 'De verkiezingen kwamen nét te vroeg.'

'Dat is een sterke overdrijving. Het land is nauwelijks competitiever geworden.'

De lonen liggen er nog altijd dubbel zo hoog als in Polen. Dat is een onmogelijke situatie. Zo trek je geen investeerders aan.'

De Grieken hebben al stevig ingeleverd. Pleit u voor een 'race to the bottom'?

'Nee. Ik kijk gewoon naar de cijfers: de relatieve prijsverhoudingen in Europa zitten verkeerd. Sommige landen – zoals Nederland en Duitsland – zullen hun prijzen moeten optrekken. En andere landen – zoals Griekenland en Spanje – zullen ze moeten laten zakken.'

'Weet u, de zuiderse landen hebben dankzij de euro jarenlang kunnen profiteren van erg lage intrestvoeten. Daardoor konden ze heel goedkoop lenen. Wel, Griekenland heeft dat geld gebruikt om de lonen in de overheidssector op te trekken. Zo stegen de lonen sneller dan de productiviteit en gingen de prijzen omhoog. Resultaat: de Griekse economie verloor haar competitiviteit.'

Griekenland is Ierland niet

Wat te doen?

'Een schuldverlichting voor de Grieken lijkt onvermijdelijk.'

Volgens de Duitse minister van Financiën Wolfgang Schäuble komt die er zeker niet.

'Dat zou wel eens een tactisch manoeuvre kunnen zijn. Schäuble weet dat er moeilijke onderhandelingen zitten aan te komen. Waarom zou hij dan nu al toegeven?'

Uiteindelijk zal hij wel toegeven?

'Ik denk van wel. Wat valt er anders te doen? Griekenland zal zijn schulden nooit kunnen terugbetalen. Sinds 2008 proberen we dat land recht te trekken. Maar het werkt gewoon niet. In 2012 hebben de Grieken al eens een grote schuldverlichting gekregen. Nu is er wéér een nodig. Dat land is een bodemloze put.'

'Aan het Griekse voorbeeld zie je heel goed hoe de Europese Unie langzaam wordt omgeturnd in een transferunie. We zeggen eerst dat we hen geld lenen, dat kunnen ze vervolgens niet terugbetalen en vervolgens schelden we het kwijt. Zo verandert schuld gaandeweg in een transfer. Wel, daar bestaat geen draagvlak voor in Europa. Bovendien lossen die transfers ook niets op. Integendeel, doordat de Grieken goedkoop aan geld blijven geraken, hervormen ze hun economie niet.'

Is de Europese schuldenconferentie die Alexis Tsipras voorstelt, een goed plan?

'Ik begrijp hem. Het wordt tijd dat schuldeisers de waarheid onder ogen zien: sommige landen zijn niet langer in staat alles terug te betalen. Maar ik voeg er wel meteen iets aan toe: als op zo'n conferentie blijkt dat de Grieken een schuldverlichting nodig hebben, moeten we meteen met hen beginnen praten over een exit uit de eurozone. Een schuldverlichting heeft alleen zin als het land achteraf ook weer competitief wordt en op eigen benen kan staan. Wel, dat lukt Griekenland niet binnen de eurozone.'

Ierland heeft dat wel voor mekaar gekregen: opnieuw competitief worden

binnen de eurozone.

'Je kan Ierland niet met Griekenland vergelijken. De Ieren hebben de laatste jaren een interne devaluatie van 15 procent doorgevoerd. Maar de Grieken hebben er één van 30 procent nodig. Wel, dat lukt niet via de huidige weg van loon- en prijsdalingen. Dan vernietig je de Griekse samenleving. Daarom stel ik voor dat ze de eurozone een tijdje verlaten. Dan kunnen ze competitiever worden door te devalueren. Na een periode – een jaar of tien bijvoorbeeld – kunnen ze dan opnieuw toetreden.'

Een belangrijk argument tegen zo'n Grexit is dat die de speculaties tegen andere eurolanden in de hand dreigt te werken. Je weet waar het begint, maar niet waar het stopt.

'Dat is geen valabel argument. Als we de Grieken nog eens redden zonder resultaat, is er óók besmettingsgevaar. Dan zal je dat vervolgens namelijk ook voor andere probleemlanden moeten doen. Dan zakt Europa weg in een moeras van publieke schuld. Bovendien lijkt het me ook niet zo'n drama als er nog landen zouden moeten vertrekken. Ik denk dat Italië een goede kans maakt om er binnen de eurozone bovenop te raken. En Ierland heeft gedaan wat nodig is. Maar ik ben minder zeker van Portugal en Spanje. Hun regeringen zullen op een bepaald moment moeten beslissen of ze nog in staat zijn om de noodzakelijke besparingsprogramma's uit te voeren binnen de eurozone.'

De verkeerde weg

Alexis Tsipras ziet een vertrek uit de euro niet zitten. Volgens hem is een soepeler begrotingsbeleid de oplossing. Hij wil eindelijk komaf maken met de politiek van 'austerity'.

'Er bestaat helemaal geen "politiek van austerity"! Da's echt een compleet verkeerde voorstelling van zaken. Het is net dankzij de andere Europese landen dat Griekenland nog geld kan uitgeven. De austerity komt niet van hen, maar van de markten. De andere Europese landen verzachten dus de besparingen, alleen niet in de mate die de Grieken verlangen. Weet u dat ze al sinds 2008 geen geld meer hebben opgehaald op de dure buitenlandse private kapitaalmarkt? Dat ze al sinds 2010 gefinancierd worden met goedkope kredieten van internationale instellingen? Natuurlijk worden een paar beperkingen verbonden aan die hulp. Logisch toch? De Grieken stellen die beperkingen nu voor als een "politiek van austerity". Maar dat klopt niet.'

'Weet u, als de voorwaarden Syriza niet langer aanstaan, dan moet Griekenland maar geld gaan ophalen op de kapitaalmarkten. Ik zou zeggen: zoveel als ze maar willen.'

Onze meest invloedrijke econoom, Paul De Grauwe, zit op een compleet andere lijn. Hij zegt dat de besparingsrecepten van Europa tot deze lange crisis hebben geleid.

'Paul is een goede vriend, maar we zijn een compleet andere mening toegedaan. Hij blijft geloven dat we in een klassieke vertrouwenscrisis zitten. Hij denkt dat alles op te lossen valt door liquiditeit in de economie te pompen. Volgens mij waren die argumenten valabel in het begin van de crisis, net na de val van Lehman Brothers in 2008. Maar ik denk dat je dat, nu we zeven jaar later nog altijd in de ellende zitten, niet kan volhouden. Wat wil Paul dan? Dat

we ongelimiteerd en zonder voorwaarden geld verschaffen aan landen die in de problemen zitten?’

Vorige week kondigde Mario Draghi, de topman van de Europese Centrale Bank, aan dat er de komende twee jaar voor 1.140 miljard euro aan staatsobligaties zal opgekocht worden. Waarom bent u zo tegen die operatie gekant?

‘Omdat het staatsfinanciering via de geldpers is. Dat zou de Federal Reserve in Amerika nooit doen. In de VS koopt de centrale bank geen overheidsobligaties van individuele staten, alleen federale obligaties. Maar wij hebben geen federatie. En de ECB mag daar dus ook niet op anticiperen. Dat is een taak voor een parlement.’

‘Ik heb er ook een héél groot probleem mee dat voor 20 procent van die overheidsobligaties het risico gespreid zal worden over alle eurolanden. Dat komt er immers op neer dat 20 procent van de schuld in Europa wordt omgezet in euro-obligaties. En dat is de verkeerde weg. Op die manier hou je de rente van landen met heel veel schulden kunstmatig laag.’

‘Tot slot geloof ik ook niet dat die politiek van de ECB zal werken. Ze probeert inflatie te creëren in het noorden van de eurozone, in landen als Duitsland en Nederland. En zo wil ze de competitiviteitsverschillen in Europa wegwerken. Maar om alles gelijk te trekken, zou Duitsland zijn prijzen met minstens 50 procent moeten laten stijgen. Dat is niet realistisch. Het zou er ook toe leiden dat de spaarders geweldig getroffen zouden worden.’

De Duitse crisis

U vindt het een slecht idee om de schulden in Europa gemeenschappelijk te dragen. Maar kan je niet evengoed zeggen dat het een vorm van solidariteit is?

‘Nee. Da’s een compleet verkeerde interpretatie. Het zijn immers de investeerders die profiteren: zij weten dat ze hun geld sowieso terugkrijgen dankzij de ECB. Daar vind ik niets goeds aan. Een investeerder die investeert in de verkeerde dingen, moet zijn geld kwijtspelen. Punt. Anders begint zo’n investeerder te veel risico’s te nemen. Dan begint hij aan iedereen te lenen. En belanden we in een schuldenspiraal. Als de investeerders hun portfolio willen diversifiëren, moeten ze hun risico delen met andere investeerders, niet met de belastingbetaler.’

‘De VS weten hoe gevaarlijk dat is. Hun allereerste minister van Financiën, Alexander Hamilton, dacht in 1791 dat het een goed idee was om met de federatie alle schulden van de Amerikaanse staten over te nemen. Hij dacht dat die gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de schulden “het cement van de unie” zou zijn. Maar wat gebeurde er? In 1813 moest de federatie opnieuw tal van schulden overnemen. Wat men wéér deed. Zo ontstond er opnieuw een kredietbubbel die in 1937 ontplofte. Toen zijn er in vijf jaar tijd 9 van de 29 Amerikaanse staten failliet gegaan. Daarna greep men niet meer in. Het was gewoon niet houdbaar.’

‘Na de burgeroorlog beslisten de Amerikaanse staten dat ze de risico’s voor schulden niet meer gezamenlijk zouden dragen. Wel, vanaf dat moment begonnen de staten en de kredietverstrekkers zich veel verantwoordelijker te gedragen. Omdat ze wisten dat ze niet gered zouden worden. Als Californië

failliet gaat, komt de Fed niet tussenbeide.'

En dus zou onze voormalige premier, Guy Verhofstadt, beter niet pleiten voor Europese obligaties?

'Inderdaad. Hij zit er helemaal naast. Europese obligaties verlagen op een artificiële manier de rentevoeten. En dus gaan staten te veel lenen.'

Denkt u dat de gespannen relaties tussen landen die geld uitlenen en landen die geld ontvangen, op termijn gevaarlijk kan worden?

'Dat kan zeer gevaarlijk worden. Vroeger hadden Europese staten schulden tegenover private investeerders. Als ze in de problemen kwamen, moesten ze met hen gaan praten. Maar nu moet Griekenland onderhandelen met andere Europese landen. Voor je het weet, lijdt de schulden crisis tot een conflict tussen staten. Toen de euro van start ging, zei de voormalige Duitse bondskanselier Helmut Kohl dat het een vredesproject was. Maar dat is het niet geworden. Ik denk dat precies het omgekeerde aan het gebeuren is. De euro drijft Europa uit mekaar. Ik heb nog nooit zoveel spanningen tussen Noord- en Zuid-Europa gezien als op dit moment.'

Heeft Duitsland, al bij al, ook niet geweldig geprofiteerd van de euro?

'Nee. In 1995 werden op de Europese top in Madrid de concrete modaliteiten voor de euro afgesproken. Wel, toen stond Duitsland op de tweede plek, als het ging over bbp per hoofd van de bevolking. Nu staat Duitsland zevende in die ranking. Weet je wat iedereen vergeet? Dat mijn land tot voor tien jaar zélf in een zware eurocrisis zat. We hadden geen groei en massaal veel werkloosheid. Maar dat hebben we opgelost door de buikriem aan te halen. Via de loonmatigingspolitiek van Gerhard Schröder.'

Zo zijn er jobs gecreëerd in Duitsland. Maar het heeft ook voor veel anti-Duitse gevoelens in de rest van Europa gezorgd. Begrijpt u dat?

'Ik begrijp alles. Maar ik ben een econoom. Ik hou me niet bezig met morele vraagstukken.'

Nee?

'Ik denk in termen van mechanismen. Ik heb nooit gezegd dat Grieken luiëren zijn, of dat kapitalisten egoïsten zijn. Zo denk ik namelijk niet. Ik kijk niet naar dit soort problemen via begrippen als "schuld" of "verantwoordelijkheid". Ik blijf ver weg van emoties.'

U wordt de meest invloedrijke econoom van Duitsland genoemd. Ervaart u dat zelf ook zo?

'Nee. Ik hoop dat ik invloed heb, meer niet. Iedereen hoopt dat. Ik word namelijk betaald om het publiek debat te injecteren met rationele argumenten. (*lacht*) Soms word je dan wel eens wanhopig, want er is véél emotie. Men spreekt graag over schuld en boete. Maar ik haat dat soort woordenschat. Ik concentreer me op feiten.'

Zinloos wraakspelletje

Wat is momenteel het grootste gevaar voor de Duitse economie?

'Het conflict met Vladimir Poetin. Veertig procent van de Duitse industriefirma's drijft op een of andere manier handel met Rusland.'

Zijn de sancties tegenover Poetin dan houdbaar?

'Ja, maar ze zijn in economisch opzicht wel gevaarlijk. Wat beogen we er eigenlijk mee? De vernietiging van Rusland? Ik stel me daar grote vragen bij. Toen Poetin tien jaar geleden een vrijhandelsverdrag met Europa voorstelde, hadden we die hand beter aangenomen. Zo had men veel ongelukken kunnen vermijden. Het wraakspelletje waar we nu in zijn beland, heeft geen enkele zin.'

Ik was verbaasd dat u zich in uw boek uitspreekt voor een Verenigde Staten van Europa.

'Ja? Dat is toch logisch? Ik ben net na de Tweede Wereldoorlog geboren. Ik geloof al een heel leven lang erg sterk in Europese integratie. Dat geldt trouwens ook voor veel Duitse politici. Alleen dacht ik vroeger dat de euro een goede manier was om tot de Verenigde Staten van Europa te komen. Terwijl ik nu beseft dat dat naïef was. Dat belet niet dat de Europese Unie een fantastische constructie blijft.'

Het euroscepticisme in Duitsland gaat er wel snel op vooruit.

'Dat klopt. Er is een nieuwe partij, *Alternative für Deutschland*, die zich heel sceptisch opstelt tegenover de euro. En de recente beslissing van Mario Draghi lokt bijzonder veel kritiek uit in Duitsland. Zeker in burgerlijke kringen, waar er veel wordt nagedacht over Europa, nemen de twijfels tegenover de euro hand over hand toe. Ook bij de christendemocraten en de socialisten is er veel eurosceptis.'

'Het wordt steeds meer mensen in Duitsland duidelijk dat deze crisis ons veel geld zal kosten. Ongeveer 40 procent van de Europese bevolking leeft in crislanden die hulp nodig hebben. Dat betekent dat er nog 60 procent overblijft om hen te financieren. Dat is onmogelijk. In Duitsland moest 80 procent van de bevolking de andere 20 procent onderhouden na de eenmaking. Dat was al heel erg moeilijk. Trouwens, als je ook Frankrijk als een crisland beschouwt, moet 40 procent van de Europeanen de andere 60 procent onderhouden. Dat gaat niet.'

Is de economische crisis ondertussen veranderd in een crisis van democratie?

'Dat is toch al een hele tijd het geval? De ECB onderneemt geweldig ingrijpende acties, terwijl het een technocratisch orgaan is dat elke democratische legitimiteit ontbeert. Op het hoogtepunt van de crisis, in 2012, had Europa in totaal 1.339 miljard euro geleend aan de landen in crisis. Wel, daarvan passeerde slechts 17 procent langs parlementen. Dat wil dus zeggen dat 83 procent onder de controle van de Europese Centrale Bank viel, een niet verkozen instelling. Zie je wat ik bedoel?'

Nog een democratisch probleem: de Grieken kunnen op meneer Tsipras stemmen, maar het is erg onduidelijk of die enige ruimte zal krijgen om zijn programma uit te voeren.

'Daar zie ik geen democratisch probleem. Niemand verplicht Tsipras om dat Europees geld aan te nemen. Zoals gezegd: hij kan altijd naar de markten trekken.'

'Weet u wat ik een democratisch probleem vind? Dat er landen zijn die rekenen op Europese solidariteit in geldkwesties, zoals Frankrijk. Maar dat

diezelfde landen geen stap vooruit willen zetten op het vlak van politieke integratie, bijvoorbeeld door een gemeenschappelijk Europees leger te creëren. Ik vind dat een erg goede reden om de Franse boot af te houden: ze moeten zich eerst echt verbinden tot Europa.'

'Stel dat mevrouw Merkel verliefd zou zijn op meneer Hollande. En stel dat meneer Hollande verliefd zou zijn op het geld van mevrouw Merkel. Dan is de vraag: geven we het geld aan meneer Hollande vóór het huwelijkscontract is ondertekend of doen we dat nadien? Meneer Hollande zal zeggen: vóór het huwelijk. Ik zou mevrouw Merkel ten stelligste afraden om daarop in te gaan. Ik zou hem eerst het huwelijkscontract laten tekenen.'

Want anders?

'Anders zal meneer Hollande nooit meer willen trouwen. En zo zit het ook in Europa in mekaar. Als we het geld allemaal samenleggen, vóór er een politieke unie is, dan zal die politieke unie er ook nooit meer komen. Nooit. De VS en Zwitserland zijn hun federatie begonnen met een leger. Pas daarna volgde de rest. En dat is ook maar logisch.'

Duitslands eerste econoom: Hans-Werner Sinn